

MURKOVO PRIZNANJE ZA ŽIVLJENSKO DELO dr. TONETU CEVCU

Delo dr. Toneta Cevca, znanstvenega svetnika v Inštitutu za slovensko narodopisje Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti in njegovega vodje, je bistveno zaznamovalo raziskovanja v slovenski etnologiji, še posebej na področju raziskovanj ljudske stavbne dediščine.

Kakor naš marsikateri znanstvenik, tudi on po diplomi (iz etnologije in umetnostne zgodovine) leta 1957 in po doktoratu iz etnologije leta 1969 ni takoj našel zaposlitve v svoji stroki. Šele leta 1971 ga je Inštitut lahko sprejel za svojega znanstvenega sodelavca.

Že s temo svoje doktorske disertacije je nakazal smer svojega znanstvenega zanimanja: *Pastirske koče v Julijskih in Kamniških Alpah in predslovanski substrat v njihovi arhitekturni dediščini*. Naša ljudska arhitektura in njene korenine v predzgodovinskem času označujejo njegovo raziskovalno delo za naprej. Kar je nekoč začel Anton Melik, nadaljuje Tone Cevc z mnogo širšimi pogledi. Temeljitemu poznavanju raziskav na alpskem območju je dodal še pogled v prazgodovino in postal eden od najpomembnejših današnjih snovalcev paleontologije v slovenski materialni kulturi.

Rojenemu Kamničanu se je že spočetka ponujalo hvaležno raziskovalno polje, Velika planina. Leta 1967 je objavil študijo *Nastanek in razvoj pastirskega stanu na Veliki planini nad Kamnikom* (Kamniški zbornik 11, 1967). Raziskava ga je tedaj povedla v prazgodovino (*Vorgeschichtliche Deutung der Sennhütte in den Kamniker Alpen*, v: *Alpes Orientales* 1969). Sledil ji je še pozneje, ko je pisal o življenju pastirjev v naravnih zavetiščih na planinah v Kamniških Alpah (Slovenski etnograf 30, 1977), in posebej o zijalkah pastirjev po planinah (Rodna gruda 32, 1985), o "hiškah" in skorjevkah, ki predstavljajo naše prvinsko stavbno izročilo (Rodna gruda 32, 1985), pa o drvarskih in oglarskih kočah in zavetiščih (Gozdarski študijski dnevi 1985).

Pri tem je polagoma odkrival razvojne oblike planšarskih koč (Traditiones 18, 1989), stavbe na nižjih in senožetnih planinah (Rodna gruda 32, 1985), bohinjske nadstropne stanove (Rodna gruda 32, 1985), ki jo je v zadnjem času dopolnila podrobna študija o bohinjskem nadstropnem stanu v luči strukturne analize (Traditiones 21, 1992) in zilijske "fače" (Traditiones 14, 1985). Povsem naravno ga je raziskovalna pot privedla do planšarskih naselij (Traditiones 7-9, 1978-80). Dognanja dolgoletnega načrtnega in intenzivnega terenskega dela je strnil v odlični monografiji *Arhitekturno izročilo pastirjev, drvarjev in oglarjev na Slovenskem* (Ljubljana 1984). Zanj je prejel nagrado sklada Borisa Kidriča.

Svoje znanstvene raziskave je dr. Tone Cevc nato usmeril v proučevanje slovenske kmečke hiše. Za primer si je najprej vzel kmečko hišo v Bohinju in raziskal njen

Murkovo priznanje Tonetu Cevcu za življenjsko delo (foto: A. Gačnik)

stavbni razvoj (Bohinjski zbornik 1987). Zatem je razpravljajal o genezi kmečke hiše na Slovenskem (Traditiones 19, 1990). Vmes je pokazal vzoren primer podrobnega raziskovalnega dela ob rekonstrukciji kmečke hiše v Srednjem vrhu (najprej nemško v zborniku *Tradition und Entfaltung*, Trautenfels 1986, nato pa v Traditiones 16, 1987). Zelo pomemben dosežek Cevčevega raziskovalnega dela je velika monografija *Kmečke hiše v Karavankah* (Celovec-Trst 1988), ki je zaslužno doživela drugo izdajo (Radovljica 1991) in izdajo v nemščini (*Das Bauernhaus in den Karawanken* (Radovljica 1991). Zanj je skupaj s sodelavci prejel Plečnikovo priznanje 1991.

Nato je svoje raziskave spet usmeril v Bohinj. Z nadrobnimi raziskavami je ustvaril spet impozantno monografijo *Bohinj in njegove planine. Srečanje s planšarsko kulturo* (Radovljica 1992).

Njegova zadnja raziskovanja so bila osredotočena na tipologijo in pojavnost kozolca na Slovenskem. Na tej podlagi je nastala poučna monografija o slovenskem kozolcu (*Slovenski kozolec*, Žirovnica 1991), opremljena s fotografijami Jaka Čopa. Ob tem je organiziral tudi razstavo z osnovnimi modeli kozolca na Slovenskem.

Ob poznavanju domače in tuje strokovne literature, s strogim metodološkim pristopom in z intenzivnim terenskim delom je tako Tone Cevc sledil razvoju našega ljudskega stavbarstva od prazgodovinskih naravnih zavetišč zijalk, drvarskih skorjev, kraških hišk, do pastirskih in planšarskih koč naših Alp, pa vse do kmečke hiše in naselij. Tu so omenjena samo glavna dela. Njegova bibliografija je sestavljena iz obilice manjših prispevkov, ki kakor kamni in kamenčki pomagajo ustvariti njegov raziskovalni opus, ki ga jubilat neutrudno dopolnjuje. Njegove raziskave so upoštevane tudi v srednjeevropskem prostoru.

Na področju slovenske etnologije so Cevčeve raziskave bistveno zapolnile vrzeli v interdisciplinarnem raziskovanju ljudskega stavbarstva.

Rajko Muršič

MURKOVA LISTINA ZA ŽIVLJENJSKO DELO ADI BAR JANŠA

Diplomirana etnologinja Ada Bar Janša je med prvimi slovenskimi etnologi zaorala ledino na področju spomeniškega varstva leta 1963 na takratnem Zavodu za spomeniško varstvo Ljubljana. Do ustanovitve novomeškega Zavoda je tako skrbela za etnološko stavbno dediščino pretežnega dela osrednje Slovenije, pri čemer je osrednjo pozornost in zanimanje posvečala škofjeloškemu področju (Poljanski in Selški dolini). Njeno strokovno delo je obsegalo evidentiranje, vrednotenje in raziskovanje etnološke stavbne dediščine, izdelavo konservatorskih programov in izvajanje prenov objektov, objave v strokovnih revijah in izdelavo spomeniškovarstvenih elaboratov ter izdajo mnenj za posege v prostor. Ko pregledujemo rezultate njenega tridesetletnega dela, lahko ugotovimo, koliko truda in prizadevanj je vložila v to, da se je na področju kulturne, predvsem etnološke stavbne dediščine, pričelo upoštevati delo etnologa. Ob štirinajstih obnovitvenih akcijah, ki jih je v tem času vodila, je danes neprecenljive vrednosti dokumentacijsko gradivo, zbrano v elaboratih, ki so bili pisani predvsem za potrebe prostorskega načrtovanja, ob tem pa so nekateri vredni tudi samostojne objave. Prav to tekstualno in fototečno gradivo kaže v primerjavi z današnjim stanjem in podobo ljudskega stavbarstva na terenu, kako mačehovski odnos je imela in žal še vedno ima naša družba do te vrste kulturne dediščine. Kolegici Barovi pripada častno mesto med etnologi svoje generacije, zato zasluži vse priznanje strokovne srenje zaradi njene vztrajnosti in že skoraj bojevitosti, s katerima je ves čas svojega strokovnega delovanja zapolnjevala svoj poklic in mu poskušala dati ustrezno mesto in pomen.

Mojca Ramšak